

Eksperts Jānis Siliņš par Latvijas amatierteātru iestudējumu skati

„Gada izrāde 2014”.

Laika posmā no 2015.gada 24.janvāra līdz 30.martam ekspertu komisijas sastāvā piedalījies Latvijas amatierteātru iestudējumu skates „Gada izrāde 2014” vērtēšanā Latvijas reģionos.

Zemgales reģions

Noskatījos **9 uzvedumus**. **Augstāko vērtējumu** saņēma **Kokneses amatierteātra** uzvedums Māras Svīres leģenda „**Gredzens gredzenā**” (režisore **Inguna Strazdiņa**), kurā mākslinieciski pārlicinoši atklāti vēsturiski notikumi Kokneses novadā enerģētiskā, spilgtā un izlīdzinātā aktieru ansambļa sniegumā. **Augstu** vērtēju arī **Jelgavas Studentu teātra** Antona Čehova „**Mežainis**” iestudējumu **Astras Kacenas** režijā, kurā radīta savdabīga atmosfēra un aktieru ansamblis izlīdzināti veido smalku tēlu psiholoģisko zīmējumu. Ādolfa Alunāna Jelgavas teātris parādīja kopumā rūpīgi izstrādātu Eduardo Skarpettas „Skrandaiņi un augstmaņi” uzvedumu (režisori Arvīds Matisons un Andris Bolmanis), kura otrajā daļā pazuda komēdijai tik nepieciešamais ritms un darbības spraigums. Rundāles teātra studija „Savējie” parādīja savdabīgu kustību izrādi „Sarkanā puķe” (režisore Lilita Lauskiniece), kurai nedaudz pietrūka mērķtiecības un precīzāku izteiksmes līdzekļu pielietojuma. Ozolnieku novada amatierteātris korekti bija iestudējis Lilianas Helmanes „Rudens dārzu” (režisore Dace Vilne). Sarežģītajā bērniem domātajā repertuārā Variešu amatierteātris „Servīze” ar minimāliem materiāliem līdzekļiem visai asprātīgi bija atrisinājis Vizmas Belševicas darbā „Papīra zirdziņš” (režisore Inita Beinaroviča) ietvertos mākslinieciskos un didaktiskos uzdevumus. Mazāk veiksmīgs bija Sēlpils amatierteātra „Ore” Elīnas Zālītes komēdijas „Bīstamais vecums” uzvedums (režisore Anita Gerasimova), kurā nebija sasniegts viengabalains izrādes ritms un atrastas precīzas tēlu savstarpējo attiecību krāsas. Jelgavas Jaunais teātris nepārlicinoši traktēja Slavomira Mrožeka „Uz kailas pannas” (režisors Rihards Svjatskis) absurda estētikas dramaturģisko materiālu. Lai arī iestudējumā ieguldīts liels darbs, vērojama plaši izplatītā prakse, ka absurdas situācijas tiek atklātas vienveidīgā, nosacītas groteskas (aptuvenas groteskas) stilistikā. Kūku pagasta teātra draugu kopa „Patapa” ļoti bikli un nevarīgi mēģināja atklāt Monikas Zīles „ludziņu” „Sunītis un viņa kauliņš” (režisore Aija Rancova).

Kurzemes reģions

Vērtēju **11 uzvedumus**. **Augstāko vērtējumu** ieguva **Kuldīgas Kustību teātra „Purple Line”** mīma izrāde „**Spēles sākums**” **Inas Bērziņas** izpildījumā. Pārsteigums! Klasiskā mīma repertuārs ir tik reti sastopams. Tik precīzā izpildījumā! Ar sarežģītiem Torntona Vailtera dramaturģiskajiem uzdevumiem sekmīgi galā tika **Liepājas Tautas teātris „Ilgās Ziemassvētku pusdienas”** uzvedumā (režisore **Ināra Kalnarāja**), radot atbilstošu atmosfēru un izlīdzinātu aktieru ansambļa spēli. Sekmīgs bija arī režisores O.Henrija stāstu „Gausīgie ierāvēji” iestudējums Priekules drāmas kopā, kurā gan ne visas epizodes tika atrisinātas vienlīdz spīgtā dramatiskā darbībā.

Labu komēdijas izpratni demonstrēja Krišjāņa Valdemāra Talsu teātris Dimitra Psafasa lugas „Vajadzīgs melis” uzvedumā, kurā azartiski darbojās Ingus Stauģis Teodorosa lomā, bet īpaši **Ineta Boguševa** sekretāres Pipicas lomā. Kuldīgas jauniešu teātris „Focus” klaunādē „Iedomu spoguļi” (režisore Daiga Pirtiece) demonstrēja spilgtu formu, kurā gan nedaudz pietrūka vienota dramaturģiskā vēstījuma.

Negaidīti mākslinieciski neizlīdzinātu Augusta Strindberga „Jūlijas jaunkundze” (režisors Agris Krūmiņš) uzvedumu parādīja Ventspils teātris. Nepārliciecināmi bija arī režisores Dainas Kandevicas iestudējumi Nīcas amatierteātrī un Liepājas Metalurgu Tautas teātrī. Pietrūka mērķtiecības, skaidru māksliniecisko un saturisko uzdevumu. Šķēdes Dailas teātris (Danskovīte „Antons un Anna”, režisore Daila Medne), Aizputes Tautas teātris (Edvards Vulfs „Lielais vinnests”, režisore Karmena Austruma), Saldus Tautas teātris (Māra Svīre „Piektā labierīcība”, režisore Inese Legzdiņa) parādīja vienkāršotus, uzdevumos neskaidrus un mākslinieciski neizlīdzinātus uzdevumus.

Vidzemes reģions

Visaugstāko vērtējumu no **11** redzētajiem **iestudējumiem** ieguva **Blomes amatierteātra** uzvedums Austra Jurgena „**Austras grāmata**” (režisore Gita Skadiņa), kas ir dokumentāli māksliniecisks vēstījums par traģisku Latvijas vēstures posmu – izsūtījumiem 1941. un 1949. gadā. Iestudējuma pamatā dokumentāls novadnieces stāsts, kas izveidots labā mākslinieciskā ietvarā, padarot šo tematu vēl iedarbīgāku.

Labu teatrālu atmosfēru radījis režisors Agris Māsēns Annas Brigaderes komēdijas „Sievu kari ar Belcebulu” iestudējumā Smiltenes Tautas teātrī, kurā „uzvarēja” Belcebuls – Gaidis Bogdanovs un izpalīgs Piene – Vismants Treisners. Veiksmīgs „Mūžīgās līgavas” tēla ievadums izrādē.

Artistisku Karlsona tēlu atveidoja Baiba Kovala Palsmanes amatierteātra „Randiņš” uzvedumā „Karlsons ir labākais” (režisore Zinaida Bērza). Lejasciema amatierteātris „Paradokss” drosmīgi centās pārvarēt Braiena Frīla „Dejas Lūnasas svētkos” (režisore Ineta Krastiņa) sarežģītās psiholoģiskās peripetijas, bet Rūjienas novada amatierteātris „Vitrāža” godprātīgi, ar komēdijai cienīgu stilistiku interpretēja Margaretas Meijo pārpratumu komēdiju „Mans luteklītis” (režisore Aida Vasiljeva). Beļavas amatierteātris „Mistērija” visai shematiski un mizanscēnās lineāri, neizmantojot skatuves telpas iespējas, „pilnībā neizstāstīja” Jāņa Jaunsudrabiņa ne pārāk augstvērtīgo „Ezermaļu krokodils jeb Laipa” (režisore Sarmīte Viduce). Iecerē savdabīgs, bet iestudējumā lineārs bija Gulbenes Tautas teātra uzvedums „Mana gaismas pils” (režisore Edīte Siļķēna). Mākslinieciski neviendabīgs, uzdevumos neskaidrs bija Valkas pilsētas teātra Leonīda Savina lugas „Uzgaidāmā telpa Nr.13 trijiem” (režisors Aivars Ikšelis) iestudējums.

Trīs amatierteātri: Vecpiebalgas amatierteātris „Sumaisītis” ar uzvedumu „Dīvainā pasaule” (režisore Inese Pilābere), Kauguru pagasta amatierteātris ar O.Švarca „Boksa meistarū” (režisore Iveta Kreišmane), bet visvairāk Mazsalacas amatierteātris „Ramata” ar Aivara Bankas „Visi radi kopā” (režisore Gunta Maskaviča) pierādīja, ka

reģionālajā skatē ir nokļuvuši nejauši, jo savos uzvedumos nevarēja lepoties ne ar vismazāko saturisko vai māksliniecisko kvalitāti.

Latgales reģions

9 uzvedumi, no kuriem krāšņākais un skatuviski azartiskākais bija **Rēzeknes Tautas teātra** iestudējums Bronislavs Valpītrs „**Patentēts intelīgents**” (režisore **Māra Zaļaiskalns**), bet apjomā un mākslinieciski iespaidīgākais, dzīvā procesa teātrī sakņotais Somerseta Moema „**Apsolītā zeme**” iestudējums (režisore **Vaira Resne**) Balvu Tautas teātrī. Profesionāli pilnvērtīgs bija arī Rēzeknes pilsētas teātra – studijas „**Joriks**” iestudējums Antons Čehovs „**Melnais mūks**” (režisors **Mihails Miļķis**). Domāju, ka šim teātrim, kas pēc būtības ir repertuāra teātris ar savu pastāvīgu aktieru ansambli, būtu jāpāriet nevalstisko teātru kategorijā un tā iestudējumus jāvērtē citās skatēs.

Līksnas amatierteātris „**Maskas**” režisora Māra Korsieša vadībā bija izveidojis mākslinieciski neviendabīgu, bet spilgtu un asprātīgu Jāņa Jaunsudrabiņa komēdijas „**Jo pliks, jo traks**” uzvedumu. Savukārt Līvānu novada Kultūras centra jauniešu teātris režisora Oskara Bērziņa iestudējumā ar dalītām sekmēm centās pārvarēt Anšlava Eglīša lugas „**Ferdinands un Sibilla**” konsekvences un arī nepilnības. Daugavpils Tautas teātris „**Iskate!**” tiešā veidā un korekti, bet ne vairāk, centās parādīt Ksenijas Dragunskas „**Kriškinā**” (režisors Jurijs Losevs) ietvertos notikumus un idejas. Līdzīgi arī Rēzeknes krievu Tautas teātris režisora Igora Mihailova iestudējumā parādīja Jaroslavas Pulenovičas monologu „**Natašas sapnis**”. Tāds stāsts var būt un var arī nebūt! Tik daudz vien kā iespēja amatierteātra aktierim pārbaudīt savus spēkus un iedarbību vienam pret vienu ar skatītāju. Divi iestudējumi: Isnaudas amatierteātra Monikas Zīles „**Savedējs**” Eleonoras Obrumānes režijā un Balvu pagasta dramatiskā kolektīva Annas Brigaderes „**Čaukstenes**” Vairas Resnes iestudējumā uzskatāms vienīgi kā tajā darbojošos amatieru aktieru izpausmju pilnveide.

Rīgas reģions

Plaša pārstāvniecība. No Limbažiem līdz Tukumam, Ogrī, Ikšķīli, Mālpili un Jūrmalu ietverot. **22 izrādes**. Un vēl iestudējumi, kas tika parādīti Aspazijas un Raiņa lielo jubileju ietvarā.

Visaugstāk vērtējami vairāki iestudējumi, kuros gan dramaturģiskais materiāls, gan režisora iecere un realizācija, gan aktieru ansambļa sniegums ir vislīdzsvarotākais un rada mākslinieciski vienota iestudējuma tēlu.

VEF teātris. „**Garā nakts 1934**” (pēc Jukio Mišimas darba motīviem, režisors **Agris Krūmiņš**), intelektuālā drāma, precīza aktieru spēle, atsvešinātība un skaidra stilistika un doma.

Ogres Tautas teātris. Anšlavs Eglītis „**Omartija kundze**” (režisors **Jānis Kaijaks**) Komēdija ar drāmas elementiem. Ļoti labs aktieru ansamblis. Precizitāte detaļās un

tēlu savstarpējās attiecībās. Pārliecinoši Omartija kundzi un Klāvu atveido Lauma Straume un Valdis Kļaviņš.

Latvijas Universitātes Studentu teātris. Viljams Šekspīrs „**Otello**” (režisors **Visvaldis Klintsons**). Tragēdija ar spēles elementiem. Aktieru uzdevumu precīza izpilde, atjautīgi risināta darbības vide un skaidras mizanscēnas. Atzīmējams **Kaspars Kotāns** Jago lomā.

Uzvedumā „**p.m.ē.**” (režisors **Andris Apinis**) VEF Kultūras pils ansamblis „**Rīgas Pantomīma**” no jauna pierāda savdabīgo pantomīmas veidu atbilstošā formā un stilistikā.

Jūrmalas teātris radījis mākslinieciski krāšņu un ansablī vienotu izrādi bērniem. Vizmas Belševicas „**Patiess stāsts par Čingo Babu, Lielo Gliemezi un Jūras Karaļa bēdām**” (režisors **Aigars Balulis**) tiek mērķtiecīgi un skatuviski interesanti piepildīts.

Aldo Nikolai „**Taurenīt, taurenīt**” (režisore **Inta Kalniņa**) uzvedums apliecina konsekventu stila un formas izjūtu, kas raksturīga **Ausekļa Limbažu teātrim**. Tas vērojams arī citā šī paša teātra iestudējumā Didža Jonova režijā, vienīgi Valentīna Krasnogorova lugas „**Neuzticības bauda**” uzvedumā pietrūkst saturiskās vērtības.

Specifisks izpildījumā ir Latvijas Nedzirdīgo biedrības drāmas ansambļa „**Rītausma**” iestudējums „**Balerīnas**” (pēc Astrīdas Salbahas lugas „**Deju stunda**” Marikas Antonovas un Jolantas Znotiņas režijā), kurā pietrūkst katra tēla uzdevumu skaidrības kopējā izrādes struktūrā. Atbilstošu stilistiku izvēlēties Latvijas Neredzīgo biedrības Strazdumuižas drāmas un dzejas teātris Rūdolfā Blaumaņa „**Īsa pamācība mīlēšanā**” (režisore Inese Vanaga) uzvedumā, kurā ne visas ainas sasniedz satura un iecerētās mākslinieciskās izteiksmes veida mērķus.

Vairākiem uzvedumiem pietrūkst izvirzīto māksliniecisko uzdevumu skaidrības un to mērķtiecīga pielietojuma. Tā tas ir abos režisores Edītes Neimanes iestudējumos: Salaspils kultūras nama „**Energētiķis**” amatierteātra Augusta Strindberga „**Jūlijas jaunkundze**” un Rīgas Kultūras un tautas mākslas centra „**Mazā Ģilde**” Vecpilsētas teātra „**B 612 – Es, tu, viņš, viņa – mēs..**” uzvedumā. Tas vērojams arī Rīgas kultūras centra „**Ilgūciems**” amatierteātra „**5.tramvajs**” Zigmunda Skujiņa „**Kailums**” izrādē (režisore Laima Geikina), Tukuma teātra Rūtas Mežavilkas „**Klusu!**” (režisore Valda Rācenāja) izrādē.

Spilgtu, bet „**nedzīvu**” formu demonstrē režisors Vladimirs Boļševs, kurš savus pieņēmumus par skatuves mākslas izteiksmes līdzekļu „**pareizību**” uzvedumā „**Alīse Brīnumzemē**” realizē Rīgas kultūras un atpūtas centra „**Imanta**” bērnu un jauniešu teātrī „**Horizonts**”. Absolūts pārpratums ir Tukuma pilsētas Jaunatnes teātra „**Brīvā versija**” Antona Čehova „**Koriste**” (režisors Ilgonis Škāns) uzvedums. Slēpjoties aiz režisora „**pārprastas, neizprastas**” un „**it kā**” inovatīvas formas, izveidots saturā un formā vājš „**produkts**”, kuru gan tās izveidotājs uzskata par 21. gadsimta teātri!

Tukuma bērnu un jauniešu teātris „Knifiņš” skatē parādīja Kārļa Ķezbera „Takšelis Makšelis” (režisori Rudīte Poča un Mārtiņš Počs), kurā bija gan spilgtas epizodes, gan arī līdz galam neatrisināti skati, kuros pazuda notikumu mērķtiecība.

Tradicionālu amatierteātra uzvedumu demonstrēja Suntažu amatierteātris „Sauja”, parādot Ādolfa Alunāna „Seši mazi bundzenieki” (režisors Didzis Cauka). Poētiskais un reālais īsti nesavienojās režisores Zanes Zīles uzvedumā Krimuldas Tautas nama Raganas amatierteātra uzvedumā „Zem taureņa spārna”.

Dažāda veida nekoncepcijas (saturs, žanrs, stils un forma) bija redzamas vairākos uzvedumos. Ādažu amatierteātra „Kontakts” uzvedumā „Priekulene – 2014” (režisori Vaira Baltgaile un Artūrs Breidaks) artistiskā ansambļa dalībnieki paši bija veidojuši dramaturģisko materiālu, kurā netrūka arī asprātīgas epizodes, bet pietrūka vienota mākslinieciskā redzējuma un tā skatuviska risinājuma. Ikšķiles novada jauniešu teātra studijas „Āķis” izrādē Volfgangs Kolhāze „Zivs četratā” (režisore Kristīne Saule) pietrūka satura un izmantoto izteiksmes līdzekļu atbilstības un vienotības. Režisores Lienas Cimžas Mālpils amatierteātra „Vēji” uzvedumā „Karls” varēja sagaidīt precīzākus konkrētos katra tēla uzdevumus un kopēju azartisku spēles prieku. Umurgas amatierteātra uzvedumu Tijas Bangas „Septiņas vecmeitas” (režisore Indra Rube) nevarēja pilnvērtīgi novērtēt, jo aktiera slimības dēļ netika spēlēta visa izrāde. Redzētie fragmenti liecināja par mērķtiecīgi virzītu skatuves variantu.

Par skati

Visās reģionu institūcijās bija izveidota laba organizatoriskā struktūra, kas nodrošināja skates raitu norisi. Vairāki amatierteātri iestudējumus varēja rādīt „savās mājās”, kas, saprotams, ir zināma priekšrocība, bet ne visos gadījumos tas attaisnojās, jo mākslinieciski pilnvērtīgu uzvedumu skatē daži tā arī nesniedza.

Pamatā vislabāko vērtējumu ieguva izrādes, kurās ir skaidri mērķi un uzdevumi. Ja iestudējuma autori izprot vienkāršo trīs jautājumu „Ko? Kam? Kāpēc?” nozīmi, tad arī veidojas atbilstoši dažādu formu iestudējumi.

Vēl arvien repertuārā tiek iekļauti tādi literāri materiāli, kas liecina par ļoti paviršu attieksmi un teātra vadītāju „zemu” skatītāju auditorijas vērtējumu. Iepriecina, ka repertuārā ir V.Šekspīrs, A.Strindbergs, S.Moems, L.Helmane, E.Skarpeta, T.Vailders, O.Henrijs, A.Čehovs, R.Blaumanis, J.Jaunsudrabiņš, V.Belševica u.c. Arī tad, ja uzvedumiem nav atrasta adekvāta skatuviskā izpausme. Ideju, zināšanu un prasmju „nabadzības apliecinājums” ir „aivars banka” un tam līdzīgo „rakstītāju” darbu (nedarbu) uzvedumi.

Ļoti vērtīgi, ka daži teātri izvēlas savus autorus vai iestudē tādus darbus, kas ir cieši saistīti ar sava novada tematiku: Kārlis Ķezbers Tukumā, Broņislavs Valpītrs Rēzeknē, Austrā Jurgena Blomē, Iveta Krūmiņa Gulbenē, Māra Svīre Koknesē.

Amatierteātris ir Latvijas fenomens, kam jāturpina kvalitatīva kultūrizglītības funkcija, jāveido mākslas izpratne un jārada apstākļi dažādu profesiju cilvēku kvalitatīvai radošai izpausmei. Šajā procesā neder aptuveni priekšstati par to, kā „jāspēlē teātris”

vai „jārada jaunas formas”. Atsevišķās situācijās, skatoties amatiereteātru izrādes, rodas sajūta, ka par skatuves mākslas uzdevumiem un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem izrādes „iestudētājs” maz ko saprot, bet līdz ar to rada neadekvātu citu iesaistīto personu izpratni par tik nozīmīgo mākslas veidu.

Amatiereteātru kustību atbalsta valsts un pašvaldības, līdz ar to ir jābūt arī augstai katras mākslinieciskās vienības un tā vadītāju atbildībai par tās kvalitatīvu darbību, izmantojot tos resursus, kādi ir, kā arī piesaistot jaunus radošus un prasmīgus spēkus.

Ļoti labi, ka šajā gadā divas dienas Jelgavā un Jūrmalā tika veltītas Aspazijas un Raiņa darbu interpretācijai, kurā tika parādīts arī veiksmīgais Liepājas Metalurgu Tautas teātra iepriekšējo gadu „Pūt, vējiņi!” iestudējums Dainas Kandevas režijā, gan jaunāki liepājnieku, jelgavnieku, daugavpiliešu un jūrmalnieku uzvedumi Jura Ločmeļa, Lūcijas Ņefedovas, Intas Uškānes un Imanta Jaunzema režijā.

Jānis Siliņš